

DOI: <https://www.doi.org/10.36719/2663-4619/78/215-219>

Bəxtiyar Elşad oğlu Əliyev
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)
magistrant
bakhtiyar.aliyev4@gmail.com

PANDEMİYA VƏ POSTPANDEMİYA DÖVRÜNDƏ SAHİBKARLIQ SUBYEKTLƏRİNİN MALİYYƏ VƏZİYYƏTİNİN VERGİLƏR VƏ GÖMRÜK TARİFLƏRİ VASİTƏSİ İLƏ TƏNZİMLƏNMƏSİ ÜSULLARI

Xülasə

Sahibkarlıq subyektlərinin maliyyə vəziyyətinə vergilər və gömrük tarifləri birbaşa olaraq təsir edir. Ölkədəki vergitutma mexanizmini birbaşa olaraq sahibkarın fəaliyyət istiqamətinə təsir göstərir. Əgər bu mexanizm qeyri-təkmil olarsa bu sahibkarların mürəkkəb və çıxılmaz vəziyyətə düşməsinə səbəb olur. Həmçinin qüvvədə olan vergi qanunvericiliyi ölkə iqtisadiyyatına da öz müsbət və mənfi təsirlərini göstərir.

Vergi siyasəti kapitalın artırılmasında mühüm rol oynaya bilər. Vergi siyasəti birbaşa köçürmələrlə yanaşı, gəlir bərabərsizliyinin aradan qaldırılmasında əsas rol oynayır. Daha az dərəcədə vergi siyasətləri sərvət bərabərsizliyini aradan qaldırmaq üçün də istifadə olunur.

Açar sözlər: *pandemiya, postpandemiya, sahibkarlıq, vergi siyasəti, gömrük tarifi*

Bakhtiyar Elshad Aliyev

Regulation of the financial status of entrepreneurs in the period of pandemy and postpandemia through taxes and customs rates

Abstract

Taxes and customs tariffs directly affect the financial condition of business entities. The mechanism of taxation in the country directly affects the activities of the entrepreneur. If this mechanism is imperfect, it will put entrepreneurs in a difficult and desperate situation. The current tax legislation also has a positive and negative impact on the country's economy.

Tax policy can play an important role in increasing capital. Along with direct transfers, tax policy plays a key role in eliminating income inequality. To a lesser extent, tax policies are also used to address wealth inequality.

Key words: *pandemic, postpandemic, entrepreneurship, tax policy, customs tariff*

Giriş

Pandemiyanın başlanmasından bəri artan dövlət gəlir ehtiyacları və artan bərabərsizliklər ilə, çox güman ki, gələcəkdə şəxsi kapital gəlirinə və əmlaka vergilər daha böyük rol oynamalı olacaq. Böhran ölkələri yüksək büdcə kəsiri və dövlət borcunun səviyyəsinin əhəmiyyətli dərəcədə artması ilə tərk edib. Eyni zamanda, böhran bəzi mövcud bərabərsizlikləri daha da gücləndirdi və bir çox həssas ailələrə daha çox zərbə vurdu. Bu kontekstdə, 2008-ci il qlobal maliyyə böhranından sonra olduğu kimi, əmək və istehlak vergilərinin artırılması, bərabərlik və artım nöqtəyi-nəzərindən daha az arzuolunan və siyasi baxımdan çox çətin ola bilər. Beləliklə, mövcud böhran yeni və ya az istifadə olunan gəlir mənbələrinə müraciət etmək zərurəti haqqında düşünməyə vadar edir. Fərdi kapital gəliri və əmlak vergiləri bərabərsizliyin azaldılmasında potensial əhəmiyyətli rolunu və əksər ölkələrin vergi qarışıqlarında hazırda məhdud rolunu nəzərə alaraq hökumətlərin yenidən nəzərdən keçirdiyi vergilər sırasındadır.

Əhəmiyyətli olan odur ki, beynəlxalq vergi şəffaflığı sahəsində əldə edilən irəliləyişlər şəxsi kapital gəlirlərinin və aktivlərinin daha effektiv vergiyə cəlb edilməsi potensialını artırmışdır. Son onillikdə vergi orqanları arasında avtomatik məlumat mübadiləsinin inkişafı hər hansı ofşor aktivləri və gəlirləri aşkar etmək üçün hökumətlər üçün mövcud olan vasitələri artırdı və vergi ödəyicilərinin aktivlərini xaricə köçürməklə vergidən yayınma imkanlarını azaldı. ((O'Reilly, Parra Ramirez and Stemmer, 2019,s-33)

Vergi sistemləri həm də adekvat gəlir dəstəyi təmin etməli və aşağı gəlirli əhali üçün iqtisadi imkanları gücləndirməlidir. Birbaşa köçürmələrlə birlikdə vergi tədbirləri ev təsərrüfatlarına gəlir dəstəyini təmin etmək üçün istifadə edilməlidir ki, bəzi hallarda pandemiyadan sonra onları gücləndirmək lazımdır. Bundan əlavə, vergi tədbirləri aşağı gəlirli və həssas qrupların uzunmüddətli iqtisadi imkanlarını və perspektivlərini artırmaq üçün istifadə edilə bilər. Məsələn, məşğulluğu, əmək bazarında iştirakını və ixtisasın artırılmasını təşviq edən vergi tədbirləri işsizliyin azaldılmasına və əmək uyğunsuzluğunun aradan qaldırılmasına töhfə verə bilər. Vergi dəstəyi tədbirləri hökumətlər üçün xərcləri ehtiva etmək və onların nəzərdə tutulan hədəflərə çatmasını təmin etmək üçün diqqətlə hədəflənməlidir. Həqiqətən də, vergi təşviqlərinin az əlavəliyə səbəb ola biləcəyinə və hədəf alınmadıqda repressiv ola biləcəyinə dair sübutlar var. Buna görə də bu cür tədbirlər aşağı gəlirli və əmək bazarına bağlılıq səviyyəsi aşağı olanlara yönəldilməlidir.

Bir çox inkişaf etməkdə olan ölkələrdə vergi və tənzimləmədən yayınan böyük dərəcədə qeyri-rəsmi məşğulluq var. Qeyri-rəsmi məşğulluq işçilərin kifayət qədər sosial müdafiəsini təmin etməyi çətinləşdirir və vergi toplama səylərini zəiflədir, bu da çox vaxt rəsmi məşğulluqda olanlara və ya keyfiyyətsiz dövlət xidmətlərinə yüksək vergi dərəcələrinin tətbiq edilməsinə səbəb olur. Qeyri-rəsmi bazarlar həmçinin sektorlar arasında ədalətsiz rəqabət və səmərəsiz istehsal üsulları ilə nəticələnə bilər və hətta qeyri-qanuni miqrasiyaya təkan verə bilər. Böyük qeyri-rəsmi sektoru olan iqtisadiyyatlarda sosial müdafiə sistemləri buna görə də aşağı riskli qrupların töhfələrdən yayınması və ən əlverişsiz əmək qabiliyyətli əhali qruplarının əhatə dairəsinin olmaması səbəbindən çox vaxt nisbətən səmərəsiz olur.

Avtomatlaşdırma bərabərsizliyin artmasına kömək edə və vergi sistemlərinə təsir göstərə bilər. Avtomatlaşdırma ilə yeni və daha məhsuldar iş yerləri yaradılır, lakin bir çox mövcud iş yerləri ləğv olacaq və bəzi bacarıqlar köhnələcək. Bacarıqlara əsaslanan texnoloji dəyişiklik artıq əmək haqqı boşluqlarının artmasına və məşğulluğun qütbləşməsinə səbəb olmuşdur (Michaels, Natraj and Van Reenen, 2014,s-132).

COVID-19 böhranı dövlətlərin maliyyəsində əhəmiyyətli dərəcədə pisləşməyə səbəb oldu və bu bərpa yaxşı getdikdən sonra vergi və xərc siyasətlərinə yenidən baxılmasını tələb edir. COVID-19 böhranına misli görünməmiş fiskal reaksiya zəruri idi və məşğulluq, gəlir və istehsalda daha böyük azalmaların qarşısını aldı və davamlı bərpa üçün zəmin hazırladı. Bununla belə, ÜDM-ə münasibətdə dövlət borcu son bir neçə onillikdə müşahidə olunan ən yüksək səviyyəyə çatıb, bu o deməkdir ki, bərpa yaxşı inkişaf etdikdən sonra siyasətçilər orta və uzunmüddətli dövr ərzində dövlət borcunun davamlılığını təmin etmək problemi ilə mübarizə aparmalı olacaqlar.

Dövlət maliyyəsində öz yanaşmalarını yenidən nəzərdən keçirərək ölkələr üzlədikləri struktur meylləri və problemləri həll etmək üçün vergi siyasətlərini uyğunlaşdırmalıdırlar. Son onillikdə vergi siyasəti islahatları müzakirələri vergitutma və iqtisadi artım arasındakı əlaqəyə nisbətən dar diqqət mərkəzindən vergi islahatlarına doğru uzaqlaşdı. (Arnold, 2011,s-49)

Getdikcə, inklüziv böyümə üçün vergi siyasəti islahat tövsiyələri bərabərlik və böyümənin birlikdə gedə biləcəyini qəbul etdi. Vergi siyasəti statik deyil və struktur çağırışlar və dəyişən siyasət prioritetləri fonunda inkişaf etməlidir ki, inklüziv və davamlı inkişafın stimullaşdırılmasında rol oynamağa davam edə bilsin. Üstəlik, 2008-ci ilin maliyyə və iqtisadi böhranı və COVID-19 böhranı hökumətlərin şokları bərpa etməkdə və yüngülləşməni təmin etməkdə, bərpanı təşviq etməkdə dövlətin rolunu vurğuladı. Bu rol əhəmiyyətli maliyyə resursları tələb edir, onların əksəriyyəti siyasətçilər təmin etmək üçün vergi sistemlərinə baxacaqlar. Nəticədə, ölkələrin və siyasətçilərin dəyişən iqtisadi və sosial mənzərəni nəzərə almalarını təmin etmək üçün öz vergi sistemlərini və əvvəlki vergi siyasəti məsləhətlərini yenidən qiymətləndirməyə ehtiyac var.

Vergilər hökumətlərin gəlirləri artırdığı əsas vasitə olsa da, vergi sistemlərinin rolu gəlirlərin artırılmasından kənara çıxır. Vergi sistemləri çoxsaylı problemləri həll etməlidir. Vergi sistemləri COVID-19 böhranı nəticəsində borc səviyyələrinin əhəmiyyətli dərəcədə artdığı kontekstdə aşağı məhsuldarlıq artımı və artan bərabərsizlik problemlərinin həllinə töhfə verməklə eyni vaxtda gəlirləri artırmağa bilər. Bu problemlər əhalinin qocalması və iqlim dəyişikliyi nəticəsində artan fiskal təzyiqlər kontekstində yaranır. Qloballaşan və sürətlə yeniləşən dünyada kapitalın və mobilliyə daxili kapital məqsədlərini daha da artırmaq üçün əmək və kapitala vergilərdən istifadənin səmərəli xərclərini artırır.

Texnoloji dəyişiklik və onun işin gələcəyi üçün təsiri ənənəvi sosial müdafiə sistemlərinə meydan oxuyur və fərdlərə keçiddə kömək etmək üçün tənzimləmə mexanizmlərini tələb edir.

Bir çox hallarda inkişaf etməkdə olan ölkələr vergi sistemlərinin layihələndirilməsində əlavə çətinliklərlə üzləşirlər. COVID-19 böhranı nəticəsində bir çox inkişaf etməkdə olan ölkələrdə maliyyə sahəsi daha məhdudlaşdıqca və borc yükləri daha da ağırlaşdıqından, daxili resursların səfərbər edilməsini yaxşılaşdırmaq üçün yeni səylər tələb olunacaq. Müəssisələr arasında və əmək bazarında rəsmiləşdirmə səviyyəsinin artırılması səmərəsiz vergi xərcləri müddələrinin nəzərdən keçirilməsi kimi ümumilikdə dövlət xərcləri və xüsusilə sosial müdafiə sistemləri üçün gəlirlərin artırılması üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edəcək. Səhiyyə sistemlərini daha yaxşı maliyyələşdirmək və daha sağlam davranışları təşviq etmək üçün sosial sığorta haqlarının və sağlamlıq vergilərinin rolunu artırmaq yollarının tapılması da prioritet olmalıdır.

“Məlumdur ki, iqtisadiyyatın vəziyyətindən, iqtisadi inkişafın cari mərhələsində dövlətin üstün hesab etdiyi məqsədlərdən asılı olaraq maksimal, optimal və sosial yönümlü yüksək dərəcəli vergi siyasəti metodlarından istifadə olunur. “(Rzayev, P, İqtisadiyyatın vergi tənzimlənməsi mexanizminin stimullaşdırıcı rolunun artırılması istiqamətləri (2013)

Vergi siyasətinin həyata keçirilməsinin səmərəli vasitələrindən biri vergi güzəştləridir. Bu onunla əlaqədardır ki, tələb olunan şərtlərə cavab verən hər bir fiziki və hüquqi şəxsə vergidən tam və ya qismən azad olma hüququ verilə bilər. Dövlət vergi ödəyicilərinə bu və ya digər vergi güzəştlərini verərkən ilk növbədə vergi tənzimlənməsinin müxtəlif iqtisadi proseslərə təsirini gücləndirir. Qanun vericilikdə müxtəlif növ və formalı sahibkarlıq fəaliyyəti ilə əlaqədar vergi güzəştlərinin edilməsi nəzərdə tutulur. Daha çox istifadə olunan vergi güzəştlərinə aşağıdakıları göstərmək olar

- gəlirin, mənfəətin və yaxud digər vergiqoyma obyektinin tam və ya qismən vergidən azad edilməsi;
- aşağı vergi dərəcələrinin tətbiqi;
- ayrı-ayrı sosial qrupların vergiyə cəlb edilməməsi;
- zərərin növbəti illərin mənfəəti hesabına silinməsi

Bəzi ölkələr müəssisələrin işçilərini saxlamağa və ya yeni işçilər işə götürməyə təşviq etmək üçün vergi güzəştləri tətbiq etdilər. Bir çox qabaqcıl ölkələr iş yerlərinin saxlanması sxemləri vasitəsilə müəssisələrin əmək haqqı xərclərini qismən ödəməklə, işçilərini işdən çıxarmaq əvəzinə işçilərin maaşlarını ödəməyə (ehtimal ki, bir hissəsini) davam etdirmək imkanı versə də, bəzi ölkələr də məşğulluğu dəstəkləmək üçün vergi güzəştləri tətbiq etdilər. Bəzi ölkələr fərdi gəlir vergisi öhdəliklərinin və xüsusilə sosial sığorta haqlarının ödənilməsinin təxirə salınması və imtina edilməsi kimi vergi tədbirləri vasitəsilə məşğulluğu artırmağa çalışmışlar .Koronavirusla Mübarizə, Yardım və İqtisadi Təhlükəsizlik Aktının bir hissəsi olaraq, Birləşmiş Ştatlar 2020-ci ilin mart ayından etibarən ödənilmiş ixtisaslı əmək haqqının işəgötürənləri üçün işəgötürən SSC-lərinə qarşı iddia edilə bilən İşçi Saxlama Krediti təqdim etdi. Bu işçi saxlama krediti 2021-ci ilin ortalarına qədər rübdə 10 000 ABŞ dollarına qədər ixtisaslı əmək haqqının 50%-dən 70%-ə qədər artırıldı və yuxarı həd 2021-ci ilin yanvar ayından etibarən artırıldı. Birləşmiş Ştatlar həmçinin təminat verən müəssisələr üçün vergi krediti tətbiq etdi. COVID-19 səbəbiylə ödənişli xəstəlik məzuniyyəti və ödənişli ailə və tibbi məzuniyyət və 2025-ci ilə qədər məşğulluqda davamlı olaraq əhəmiyyətli maneələrlə üzləşmiş müəyyən hədəf qruplarından olan şəxsləri işə götürmək üçün işəgötürənlərə təqdim olunan iş imkanı vergisi kreditini genişləndirdi. Honduras 2020-ci il üçün xüsusi endirim tətbiq etdi. Firmaların ümumi əmək haqqı fondunun 10%-nə bərabər olan maliyyə dövrü, ölkədə fəvqəladə vəziyyət zamanı işçiləri işdən çıxarmayan və ya dayandırmayan şirkətlərə verilir.

Bəzi ölkələr böhrandan ən çox zərər çəkən qruplardan biri olan aztəminatlı işçiləri işə götürən müəssisələrin məşğulluğu üçün vergi güzəştlərini hədəfləyib. Məsələn ,Kanada 2020-ci ilin ikinci semestrindən etibarən yeni iş yerləri yaradan və ya mövcud aşağı və ya orta gəlirli işçilər üçün əmək haqqı fondunu artıran işəgötürənlər üçün vergi krediti tətbiq etdi. Tayland da işə kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri tərəfindən işə götürülən aşağı maaşlı işçilərə maaş ödənişləri üçün 300% tutulma da daxil olmaqla, bir neçə gücləndirilmiş ayırmalar tətbiq etdi. Bəzi ölkələr, xüsusilə COVID-19

böhranından təsirlənən sektorlarda fəaliyyət göstərən müəssisələrin icarə xərclərini birbaşa və ya dolayı yolla azaltmaq üçün vergi müddəaları tətbiq etdi.

İtaliya binaların icarəsi xərclərini qismən ödəyən vergi kreditləri tətbiq etdi. Tədbir əvvəlcə ciddi şəkildə təsirlənmiş sektorlardakı kiçik firmaları hədəf aldı və sonra 2020-ci ilin dekabr ayına qədər bütün firma ölçülərinə genişləndirildi. Fransa sosial uzaqlaşdırma tədbirlərindən təsirlənən müəssisələr tərəfindən ödənilməli olan icarə haqqını qismən və ya tam azaldan sahiblərə vergi krediti verdi. Vergi krediti imtina edilmiş icarə haqqının faizi kimi hesablanır və müəssisədə işləyən işçilərin sayına görə dəyişir. Yunanıstan 2020-ci ilin sentyabr ayından etibarən müəssisələr üçün icbari və ya istəğe bağlı icarə haqqının azaldılması üçün müddəalar tətbiq etdi, eyni zamanda əmlak sahiblərini bu azalmalara görə gəlir vergisi və sosial həmrəylik töhfəsi ödəməkdən çəkirdi. Eynilə, İspaniya turizm, ictimai iaşə və ticarət sektorunda fəaliyyət göstərən müəssisələrə binaları icarəyə verən əmlak sahiblərinə 2021-ci ilin yanvar-mart ayları üçün könüllü olaraq azaldılan icarə haqqının məbləğini çıxmağa icazə verdi. Koreya, həmçinin, könüllü olaraq endirim edən əmlak sahibləri üçün xüsusi vergi krediti tətbiq etdi.

Bir sıra ölkələr likvidlik dəstəyini təmin etmək və investisiyaları stimullaşdırmaq üçün aşağı dəyərli aktivlərin silinməsi həddini müvəqqəti olaraq artırıb. Bu növ tədbir Avstraliya, Çili, Çexiya, Finlandiya və Yeni Zelandiyada tətbiq edilib.

Zərərlərin əvəzləndirilməsi ilə bağlı ehtiyatlara edilən dəyişikliklər bizneslərə likvidliyin azaldılması və iqtisadi bərpanın dəstəklənməsi üçün xüsusilə mühüm vergi siyasəti aləti olmuşdur. Vergi ödəyicilərinə cari itkilərini əvvəlki maliyyə illərində əldə etdikləri mənfəətlə kompensasiya etməyə imkan verən və əvvəllər ödənilmiş vergilərin geri qaytarılmasına səbəb olan zərərin geri qaytarılması tədbirlərinə icazə verilməsi və ya genişləndirilməsi bu tədbirlərin kontrsiklik təsirləri səbəbindən xüsusilə səmərəli ola bilər. Bundan əlavə, bu tədbirlərin, adətən dərəcənin azaldılması, təxirə salınması və ya azadolma kimi digər vergi tədbirlərindən faydalana bilməyəcək zərərlə üzləşən firmalara likvidliyin avtomatik təmin edilməsi üstünlüyü var. Bir neçə ölkə, xüsusən də İƏİT üzv ölkələri COVID-19-un başlanmasından bəri mövcud zərərin geri qaytarılması qaydalarını tətbiq etmiş və ya təkmilləşdirmişdir.

Pandemiya dövründə digər ölkələr kimi Azərbaycan da sahibkarlıq subyektlərinə güzəştlər vasitəsilə stimullaşdırma tədbirləri həyata keçirildi. Belə ki, 2 iyun 2020-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Pandemiyadan zərər çəkən müəssisələr üçün vergi güzəştləri məqsədi ilə Vergilər Məcəlləsinə dəyişikliklər etdi. Dəyişikliyə əsasən pandemiya zərəri çəkən sahibkarlar əmlak və torpaq vergisindən azad edildi və sahibkarlara 1 yanvar 2021-ci il tarixədək aşağıdakı əlavə güzəştlər verildi :

- Mənfəət (gəlir) vergisi rejimində fəaliyyət göstərən ödəyicilər üzrə – mənfəətin (gəlirin) 75%-i.
- Sadələşdirilmiş verginin ödəyicisi olan ictimai iaşə və sərnişin daşımaları fəaliyyəti həyata keçirən vergi ödəyiciləri üzrə – 50%.
- fiziki şəxslərdən daşınmaz əmlakın icarəsi üzrə ödəmə mənbəyində tutulan verginin dərəcəsinin endirilməsi – 14%-dən 7%-ə;
- 1 il müddətinə cari vergi ödəmələrindən və müvafiq hesabatlardan azad edilməsi

Vergi qanunvericiliyinə edilmiş dəyişikliklərlə bir yerdə ümumilikdə sahibkarlıq subyektlərinə 115 milyon manat dəyərində vergi güzəştləri və təsillər verildi .

Güzəştlər demək olar ki , bütün sahibkarlıq subyektləri əhatə etdi. Ümumi olaraq güzəştlərin strukturuna diqqət etdikdə qeyd etmək olar ki, bu güzəştlər sahibkarların postpandemiya dövründə öz fəaliyyətlərini daha qısa zamanda bərpa etməsinə imkan verəcək. Pandemiya dövründə vergi güzəştlərini dövlətin dolayı maliyyə dəstəyi kimi qiymətləndirilə bilər. Edilən güzəştlər nəticəsində sahibkarlar hesablanmış vergiləri dövlət büdcəsinə ödəməyərək öz sərəncamlarında saxlayırlar. Bunun nəticəsində sahibkarlar öz fəaliyyətlərini genişləndirə bilirlər. Yeni vergi güzəştlərinin təmin edilməsi iqtisadiyyatın leqallaşdırılması və daha liberal iqtisadiyyatın formalaşdırılmasına imkan yaradacaq. Atılan addımlar, tətbiq edilən güzəştlər bu kontekstdə postpandemiya dövründə Azərbaycanda yeni iqtisadi modelin tətbiq ediləcəyindən xəbər verir.

Nəticə

Ümumilikdə edilən bu vergi və gömrük güzəşt paketləri ilə həm pandemiya həm də postpandemiya dövründə sahibkarlıq subyektlərinin dəstəklənməsi nəzərdə tutulur. Bu cəhətdən edilən güzəştlər vasitəsi ilə sahibkarlıq subyektləri həm xərclərini azaldacaqlar, həm də zərərini qısa zaman ərzində bərpa edə biləcəklər.

Təbii ki, hazırda pandemiyanın səngiməsi də sahibkarlıq subyektlərinə öz təbii müsbət təsirini göstərməkdədir. Ancaq qarşıdakı period üçün vergi və gömrük mexanizmi vasitəsi ilə sahibkarlıq subyektlərini stimullaşdırmaq mümkündür. Bunun üçün bir sıra əsas istiqamətlər araşdırılmalıdır :

- Pandemiya sonradan beynəlxalq təcrübədə sahibkarlıq subyektlərinin ümumi vəziyyətinin təhlili
- Sahibkarlıq subyektlərinin inkişafını stimullaşdıran vergi siyasətinə ölkədə həyata keçirilən sosial – iqtisadi siyasətin ayrılmaz tərkib hissəsi kimi yanaşılması
- dövlətin vergi sistemi ilə pul-kredit sisteminin qarşılıqlı əlaqəsinin xarakterizə edilməsi və bu əlaqələrin səmərəliliyinin yüksəldilməsi;

Sahibkarlıq subyektlərində vergi və gömrük dərəcələrinin nəzəri cəhətlərinin və vergilərin istehsal proseslərinə təsirinin öyrənilməsi çox əhəmiyyətlidir. Həmçinin, əcnəbi ölkələrin vergi sistemlərinin öyrənilməsi əldə olunan nəticələrin daha etibarlı olmasına təkan verə bilər.

Ədəbiyyat

1. Niftullayev V. (2002) Sahibkarlığı əsasları. Bakı, 314 s.
2. Azərbaycan respublikası Sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında Qanun (15.12.1992-ci il)
3. Məmmədov R. Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi. Bakı, 2019, 290 s.
4. Hacızadə N. Pandemiya dövründə Azərbaycanda xarici ticarətin vəziyyəti və diversifikasiyası. Bakı, 2021, 290 s.
5. Məmmədova N. və N.Nəriman. Koronavirus (covid-19) pandemiyanın Azərbaycanda sahibkarlığa təsiri. Bakı, 2020, 290 s.
6. Məmmədov R. Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi. Bakı, 2019, 290 s.
7. Rzayev P. Sahibkarlıq fəaliyyətinin stimullaşdırılmasında vergi tənzimlənməsinin rolu. Bakı, 2021, 390 s.
8. Əliyev S. Bank sektorumuz pandemiya və müharibə dövründə. Bakı, 2021, 290 s.
9. Həbibli H. Sahibkarlığın əsasları. Bakı, 2019, 280 s.
10. Məmmədov R. Sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi. Bakı, 2020, 290 s.
11. Mərkəzi Bankın normativ xarakterli qərarı. (30.09.2020-ci il)
12. Banklar və Biznes qəzeti, "Pandemiya dövründə Azərbaycan iqtisadiyyatında hansı işlər görülmüşdür?", Bakı-2021
13. İmanov Ə. Kiçik sahibkarlıq. Bakı, 2009, 280 s.
14. Ganglin.P and Farah.N, " Innovative Finance, Technological Adaptation and
15. SMEs Sustainability: The Mediating Role of Government Support during Covid-19 Pandemic" , 2021, 290 p.
16. Ganglin.P and Farah.N . Innovative Finance, Technological Adaptation and
17. SMEs Sustainability: The Mediating Role of Government Support during Covid-19 pandemic, 2021, 280 p.
18. Konstantin K. Some questions about the impact of the covid-19 pandemic on the development of business entities. 2020, 270 p.

Rəyçi: i.e.d. Mirələm Həsənov

Göndərilib: 07.04.2022

Qəbul edilib: 08.05.2022